

**Izabela Nowak**

Uniwersytet Śląski

Mirosław Zybert, *Диалог. Język rosyjski. Podręcznik z ćwiczeniami dla szkół ponadgimnazjalnych, część 1*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2012, stron 174, ISBN 978-83-0211124-2, Numer dopuszczenia: 462/1/2012.

Pozycja *Диалог. Język rosyjski. Podręcznik z ćwiczeniami dla szkół ponadgimnazjalnych, część 1* należy do wydań, które stawiają sobie następujący cel glottodydaktyczny – mają „nauczyć języka”, przekazując wiedzę o i w nauczanym języku obcym.

Rzeczywistość szkolna jest taka, że podręcznik z reguły stoi w centrum procesu glottodydaktycznego. Jest podstawowym źródłem, w oparciu o które nauczyciel organizuje swoją pracę w warunkach nauczania zinstytucjonalizowanego. Duże są i oczekiwania wobec niego – ma być odpowiedzią na potrzeby nauczyciela i dostarczyć mu środków do realizowania zamierzonych celów. Nierzadko praktycy chcieliby otrzymać w nim instrukcje dotyczące poszczególnych kroków metodycznych oraz kompetentnie opracowaną strategię nauczania.

W dzisiejszej dobie proces edukacyjny jest silnie sformalizowany. Po przemianach w oświacie z lat 90. ubiegłego wieku oraz decyzji władz oświatowych z roku 2005 kształcenie w zakresie języków obcych w naszym kraju znacząco zreformowano. Nauczanie języka rosyjskiego zostało zdeterminowane przez założenia przyjęte odnośnie do wszystkich języków obcych. Wyznacza je Podstawa programowa kształcenia ogólnego określona rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17). Jest ona bezpośrednią konsekwencją Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego. W dokumencie znalazły się wymagania ogólne i szczegółowe odnośnie do nauczania języków obcych nowożytnych, a także wykaz treści programowych, w ramach których uczeń powinien wykazywać się znajomością języka na każdym

z etapów edukacji. Weryfikacja wiedzy uczniów ma postać ujednoliconych egzaminów zewnętrznych. Między innymi dlatego nauczyciel chętniej wybiera pozycję, która posiada rekomendację polskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej, ma dopuszczenie do użytku szkolnego i – co istotne – jest umieszczona na liście podręczników zgodnych z obowiązującą podstawą programową. Daje mu to przeświadczenie, że efekty kształcenia będą adekwatne do wytyczonych celów.

Zważywszy na powyższe kryteria nauczyciel – rusycysta szkoły średniej, którego uczniowie potencjalnie mogliby przystąpić do egzaminu maturalnego z języka rosyjskiego – ma do wyboru jedynie trzy serie: *Новые встречи*, część 1, 2, 3 autorstwa Mirosława Zyberta; *Вот и мы*, część 1, 2, 3, Małgorzaty Wiatr-Kmieciak i Sławomira Wujca; *Диалог*, Mirosława Zyberta (dotychczas ukazały się część 1, 2). Nie jest to lista obszerna. Dla porównania, w omawianym wykazie podręczników dopuszczonych do użytku i uznanych za zgodne z obowiązującą podstawą programową na poziomie kształcenia w szkole średniej język angielski jest reprezentowany przez trzydzieści serii, język niemiecki przez dwadzieścia dwie. Nawet języki hiszpański i francuski, przegrywające w ostatnich latach z językiem rosyjskim w statystyce dotyczącej liczebności absolwentów zdających egzamin maturalny, oferują szerszą propozycję wydawniczą (odpowiednio dziewięć i dziesięć serii).

Niemniej, omówienie pozycji *Диалог* Mirosława Zyberta nie ma charakteru porównawczego w relacji do innych proponowanych obecnie podręczników do nauczania języka rosyjskiego, ani też w odniesieniu do pozycji z zakresu nauczania innych języków nowożytnych, choć zapewne należałoby się zastanowić nad przydatnością i takiego opracowania. Omówienie stawia sobie za cel wskazanie mocnych i słabszych stron tej pozycji wydawniczej w kontekście kształtowania kompetencji językowej w zakresie języka rosyjskiego jako obcego.

W podręczniku uwzględnione jest **nauczanie czterech podstawowych sprawności**: czytania, pisania, mówienia, słuchania. Jednak wyraźna jest przewaga ćwiczeń na odbiór tekstu słuchanego oraz na mówienie. W stosunku do doby „przedkomunikacyjnej” jest to tendencja nowa. W pozycjach rusycystycznych minionych dekad percepcja audialna była zaniedbywana w nauczaniu. Ponadto za normę metodyczną uznawano sytuację, kiedy wysłuchiwanemu tekstowi towarzyszył zapis graficzny. Współczesna psycholingwistyka jednoznacznie rozstrzyga tę kwestię. Postuluje się, że w momencie odbioru tekstu może być używany tylko jeden „plik dostępu”, a czytanie danego słowa w trakcie jego wysłuchiwania nie skróci czasu potrzebnego na rozpoznanie go w procesie dekodowania. Ponadto istnieje obawa, że wspieranie się czytaniem podczas słuchania blokuje rozwój prawidłowego rozumienia mowy obcojęzycznej. *Диалог* spełnia te nowoczesne postulaty, co jest niewątpliwie jego mocną stroną. Podczas pracy z omawianym podręcznikiem słuchanie jest zawsze aktywne – wspierane zadaniem (posłuchaj

i zaznacz prawidłową odpowiedź; posłuchaj i dobierz rysunki; posłuchaj i określ, co jest prawdą, a co fałszem). Odpowiada to najnowszemu wytycznym proponowanym w metodyce.

Jeśli chodzi o trening mówienia, to w podręczniku *Диалог* sprawność ta jest w zasadzie ograniczona do ćwiczeń reprodukcyjnych (dopasowanie odpowiedniej repliki, zaznaczenie odpowiedniego wariantu, wybór odpowiedzi na pytania). Jest to jednak zrozumiałe ze względu na nie dość zaawansowany poziom opanowania języka rosyjskiego użytkowników tej książki.

Sprawność czytania nie jest zbyt wyraźnie eksplikowana. Traktuje się ją raczej jako element potwierdzający zrozumienie treści (przeczytaj tekst, zatytułuj go i powiedz, dlaczego właśnie taką nazwę mu dałeś; przeczytaj tekst, zwróć uwagę na wyróżnione rzeczowniki, określ ich rodzaj i przypadek; przeczytaj e-mail i zaznacz właściwe zakończenie zdań). Zastosowanie powyższych technik pracy wpisuje pozycję *Диалог* w nurt komunikatywny w glottodydaktyce, w którym czytanie nie jest traktowane jako czynność sama w sobie, ale jako działanie służące wydobyciu informacji z tekstu. Jednak zważywszy na fakt, że mówimy o etapie początkowym, należałoby się zastanowić, czy nie warto wzbogacić treści podręcznika o zadania na czytanie, których celem jest trening prawidłowej wymowy i intonacji (przeczytaj fragmenty tekstu za lektorem; czytaj razem z lektorem; przeczytaj stawiając akcent; czytaj z odpowiednią intonacją; przeczytaj kilka razy na głos łamaniec językowy, zwiększając za każdym razem tempo; zorganizujcie konkurs na najlepiej przeczytany tekst; itd.). Czytanie na głos w znacznej mierze gwarantuje wytrenowanie prawidłowych wzorców artykulacyjnych. Zaniedbywanie tej czynności na początkowym etapie może skutkować brakiem wprawy w czytaniu na późniejszych etapach pracy z językiem rosyjskim.

Pisanie jest trenowane w zeszycie ćwiczeń, który stanowi integralną całość z podręcznikiem (strony 105-165). Jeśli chodzi o tę sprawność, warto wspomóc się ustaleniami metodyki rosyjskiej, która wyraźnie dzieli tę czynność na dwa poziomy. Wprowadzony porządek pozwala zachować odpowiednią gradację. Pisownia (письмо) jest rozumiana jako graficzny i ortograficzny system języka obcego. Należy ją przyswoić w celu pełnego opanowania materiału językowego. Natomiast pisanie, które można także nazwać wypowiedzią pisemną (письменная речь), jest procesem służącym wyrażaniu myśli w formie zapisu graficznego. Sprawność pisania przybiera różne formy i jest zróżnicowana pod względem twórczego wkładu autora w formułowaną treść (wypełnianie ankiet, pisanie pocztówek, podań, ogłoszeń, listów, notatek, praca nad recenzją, wypracowaniem, esejem itd.).

*Диалог* pod tym względem nie jest tak precyzyjny. Niemal równolegle z treningiem pisowni następują zadania, w których są wymagane pisemne odpowiedzi na pytania, wstawianie słów, układanie zdań, proste tłumaczenia. W zasadzie te

zadania można byłoby uznać za trening pisowni, ponieważ bazują one na wprowadzanym materiale. Uczeń otrzymuje dokładną wskazówkę, o jakie wyrażenia chodzi. Jego praca polega więc tak naprawdę na prawidłowym przyporządkowaniu poznanego lub podanego wyrażenia. Grafika jest więc w tych zadaniach wykorzystywana jako środek pomocny w utrwalaniu wprowadzanego materiału. Jest to przemyślany i jak najbardziej zasadny wariant nauczania, który nie zniechęca ucznia do wysiłku w pracy z nowym – tak różnym od jego ojczystego – zapisem graficznym.

Jednocześnie już od pierwszej jednostki tematycznej są wymagane bardziej twórcze i, co się z tym wiąże, trudniejsze odpowiedzi pisemne. Są one formułowane zazwyczaj jako pisanie e-maila (o sobie, o swoich zainteresowaniach). Powyższa taktyka metodyczna wpisuje się w postulaty promowanego we współczesnej glottodydaktyce podejścia komunikacyjnego. Jednak zważywszy na fakt, że uczeń zapoznał się jedynie ze skromną listą wyrażen i nie potrafi jeszcze samodzielnie generować zdań, jego „list” może być jedynie wypowiedzią, która powieli treść podręcznika. Praktyka dydaktyczna pokazuje, że zadania dydaktyczne promowane jako komunikacja na wczesnym etapie edukacyjnym są raczej powieleniem zaprezentowanych w podręczniku określonych wzorców językowych, które w odniesieniu do konkretnego ucznia z reguły nie realizują postulatu szczerości i prawdy – nie spełniają więc tym samym podstawowych wyznaczników przyjętych w pragmalingwistyce w przebiegu rzeczywistej komunikacji. Zadania te, jeśli rozumieć je jako wprowadzanie przez ucznia do otoczenia za pomocą języka rosyjskiego informacji o sobie, wymagają szczególnego nadzoru nauczyciela i zastosowania dodatkowych technik pracy. Praca na lekcji może zbliżać się wtedy do schematu metody audiolingwalnej. Zgodnie z nią uczeń dostaje od nauczyciela przetłumaczony gotowy wzorzec – zapisuje go, przyswaja i odtwarza w całości jako „swój” model zachowania komunikacyjnego. W przeciwnym wypadku, jeśli uczeń wykorzysta jedynie te treści, które są mu znane z podręcznika, jego wypowiedź pisemna nie będzie miała nic wspólnego z rzeczywistym procesem informowania o sobie. Warto uwzględnić ten fakt podczas planowania przebiegu lekcji.

Wątpliwości budzi sposób nauczania pisowni w omawianym podręczniku, szczególnie na początkowym etapie. Nie wydaje mi się, aby zaproponowana skromna lista ćwiczeń wprowadzających grafikę i nie dość wystarczające ich urozmaicenie były w stanie zagwarantować dostatecznie sprawne opanowanie cyrylicy. Chyba że nauczyciel skorzysta dodatkowo z tradycyjnej formy pracy w zeszytach. Ponadto nie jest jasno przedstawiony podział na grafikę stosowaną w tekstach publikowanych oraz na grafikę tekstu pisanego odręcznie. Owszem, uczeń jest zapoznany z formą pisma odręcznego. Wprowadza się zadania polegające na odwzorowaniu tegoż pisma, jednak lista słów jest niewielka (zad. 3/108; zad.

3/110; zad. 2/112, zad. 3/112, zad. 3/114). Poza tym, trenowane odwzorowania nie wyczerpują wszystkich możliwych trudności w łączeniu liter, a także nie znajdują zastosowania w późniejszych ćwiczeniach. Jednak – co istotne – brak jest klarownego wzorca, który pokazywałby relację: forma stosowana w druku – odpowiednik w zapisie odręcznym. A przecież jest to duża trudność w opanowaniu pisowni rosyjskiej. Ponadto w większości zadań w obrębie jednego ćwiczenia są łączone obie te formy (zad. 4/108; zad. 5/109; zad. 5/110; zad. 7/111, zad. 8/111 i inne). Niestety należy ocenić, że nauczanie pisowni w takim kształcie, jak proponuje to *Диалог*, nie pomoże – choćby w nieznacznym stopniu – zbliżyć się Polakowi do wzorca, jakim jest pismo rodowitych użytkowników języka rosyjskiego, które jest, jak wiemy, specyficzne ze względu na wypracowane w szkole podstawowej nawyki kaligraficzne.

Żyjemy w dobie Internetu i pisma w jego wariacie elektronicznym. Jak najbardziej zasadne jest mówienie o tym, że obcokrajowiec nie musi starać się opanować pisowni obcojęzycznej w ideale. Jednak brak precyzyjnego określenia, jakiego wariantu pisma chcemy nauczyć (łączenie pisma drukowanego i odręcznego z niedostatecznie dobrze opanowanym zarówno jednym jak i drugim) spowoduje, że grafika może być stosowana w sposób chaotyczny. Przyzwyczajenia nabyte na etapie początkowym utrwala się tylko w toku dalszego poznawania języka. Uogólniając ten wątek trzeba odnotować, że brak jednolitej dominanty metodycznej w tym zakresie na pewno stanowi znaczące utrudnienie w opanowaniu prawidłowych nawyków w pisowni rosyjskiej.

Należy podsumować, że zadania powtórzeniowe trenujące poszczególne sprawności, które kończą każdy rozdział są zaopatrzone w klucz z odpowiedziami. Przewidywalność tych ćwiczeń buduje u ucznia poczucie sukcesu, a także gwarantuje skuteczność podczas ewentualnej pracy samodzielnej, co działa motywująco w procesie uczenia się języka obcego. Na atrakcyjność podręcznika wpływa także możliwość sprawdzania swoich umiejętności na platformie [wsipnet.pl](http://wsipnet.pl). Rozwiązywanie zadań w formie online sytuuje podręcznik na liście wydań nowoczesnych i przyciągających uwagę uczniów. Fakt ten zasługuje na wyraźne podkreślenie.

Sprawności językowe bezpośrednio wiążą się z nauczaniem **elementów języka**. Należą do nich: wymowa wraz z intonacją i akcentuacją, słownictwo, gramatyka oraz nauczanie pisowni. W pozycji *Диалог* poziomy języka nie są traktowane z jednakową uwagą. Niestety, można odnieść wrażenie, że zaniedbywana jest dbałość o poprawną artykulację. Świadczy o tym skromna ilość i rodzaj zastosowanych ćwiczeń. Pracując z podręcznikiem *Диалог* uczeń nie otrzymuje dostatecznie obszernego materiału w zakresie rozpoznawania i produkowania nowych dźwięków. Zbyt mało miejsca poświęcono treningowi konstrukcji intonacyjnych (zad. 4/14, zad. 6/15, zad. 7/18). Świadomość w zakresie akcentuacji wyrazowej – która jest przecież szczególnie trudna dla Polaka – kształtują tylko nieliczne

zadania w podręczniku (zad. 9/16, zad. 5/17) oraz zeszytcie ćwiczeń (zad. 7/109, zad. 4/110). Reasumując, poziom fonetyczny jest potraktowany z niedostateczną uwagą. Może to mieć niestety negatywne skutki w opanowaniu prawidłowych nawyków artykulacyjnych.

W dobie podejścia komunikacyjnego największą uwagę przywiązuje się do umiejętnego przekazu informacji, co jest z kolei uzależnione od stopnia opanowania słownictwa. Przekaz informacji najsilniej bowiem blokują braki w zasobie leksykalnym. Pozycja *Диалог* jak najbardziej wychodzi na przeciw temu postulatowi. Wprowadzeniu i utrwalaniu słownictwa poświęcono najwięcej miejsca. Również zastosowane techniki pracy reprezentowane przez zróżnicowane typy poleceń (dobierz, rozpoznaj, odgadnij, znajdź, wstaw, ułóż, dopisz, podpisz, uzupełnij, napisz) potwierdzają, że treningowi leksykalnemu poświęcono należytą uwagę.

Gramatyka jest najbardziej kontrowersyjną kwestią, ponieważ w podejściu komunikacyjnym jej nauczanie nie jest priorytetem. Jednak należy mieć na względzie, że ignorowanie poprawności gramatycznej może zachwiać skuteczność przekazu i zaburzyć działania komunikacyjne. *Диалог* w sposób wyważony dba o zachowanie tej zasady. Trudność gramatyczna jest wprowadzana z metodyczną konsekwencją – prezentacja, utrwalanie konstrukcji w ćwiczeniu i stosowanie jej podczas działania językowego. Dodatkowo, trudność gramatyczna jest konfrontowana z językiem polskim. Komentarz jest wprowadzany w języku ojczystym i dodatkowo wyszczególniony graficznie. Ponadto uczeń utrwala materiał w zeszytcie ćwiczeń. Jest również odsyłany do znajdujących się na końcu podręcznika tabel gramatycznych, w których są zamieszczone paradygmaty. Dzięki temu wiedza gramatyczna nie jest przyswajana fragmentarycznie i nie ogranicza się jedynie do konstrukcji użytej w tekście, ale staje się uporządkowana. Uczeń dostrzega szerszy kontekst gramatyczny użytego wyrazu, co może pozytywnie wpływać na budowanie jego świadomości w zakresie funkcjonowania systemu języka rosyjskiego. Podręcznik nie budzi zastrzeżeń na etapie wprowadzenia materiału gramatycznego. Decyzja o tym, jakiej formy uczeń się uczy, jest skorelowana z sytuacją komunikacyjną, odpowiednią leksyką, odwołuje uwagę ucznia do wcześniejszego materiału. Dominuje technika dedukcyjnego wprowadzania materiału gramatycznego. Jednak są i próby indukcyjnego nauczania gramatyki. Poprzez polecenia typu *Wpisz czasownik любить w odpowiedniej formie. Pamiętaj, że czasownik любить odmienia się tak, jak czasownik любить* (zad. 7A/85), uczeń jest konfrontowany z utrwaloną już wiedzą gramatyczną, przez co kształtowane jest jego samodzielne wnioskowanie. Również polecenia typu *Wpisz na podstawie zdań z ćwiczenia 9a końcówki rzeczowników* (zad. 9B/87), samodzielne uzupełnianie zasady gramatycznej (s. 60, 61) budują świadomość gramatyczną ucznia.

Jednak etap utrwalania jest zbyt mało urozmaicony. Realizuje się w przeważającej większości poprzez uzupełnianie słów w odpowiedniej formie. Skromna jest

też liczebność zadań utrwalających (jedno-dwa polecenia). Nie dają one szansy na wypracowanie u ucznia nawyków językowych. Brak jest skonsolidowanych zadań na wykształcenie mechanicznego działania w obrębie wdrażanej struktury gramatycznej. Zastosowany dryl językowy poprzez trening w postaci, na przykład, zadań na imitację, substytucję, transformację dałby szansę na swobodniejsze stosowanie konstrukcji w działaniu mownym w autentycznej komunikacji.

Jeśli chodzi o kwestię **doboru wykorzystanych tekstów**, to podręcznik *Диалог* opiera pracę na dialogach, które są zawsze dostosowane do zawartej w lekcji jednostki tematycznej i trudności gramatycznej. Zdarzają się także teksty w formie listu (s. 58, s. 59), oraz teksty spójne odpowiadające jednostce tematycznej (s. 97), które są również odpowiednio preparowane. Brak jest informacji na temat źródeł ich pochodzenia, co może tylko potwierdzać, że są one autorską propozycją. Opracowane teksty dydaktyczne niewątpliwie stanowią istotne źródło potrzebne do opanowania słownictwa w określonym kręgu tematycznym. Jednakże brak jest tzw. tekstów autentycznych, które pochodziłyby z prasy, Internetu, literatury. Podręcznik zawiera jedno ćwiczenie z tekstem rymowanek trenujących trudność fonetyczną (s. 23). Innowacyjnemu nauczycielowi, który chciałby uatrakcyjnić tok lekcji pozostaje poszukiwanie dodatkowych źródeł autentycznie brzmiących tekstów, w tym ulotek, ogłoszeń, ankiet, piosenek, rymowanek, łamańców językowych, humoresek, bajek, wierszy, fragmentów prozy, treści o charakterze popularnonaukowym.

W dobranych tekstach nie ma także różnicy pomiędzy formą języka w zapisie audio a tekstem pisanym. Tym sposobem język podręcznika jako całość tworzy specyficzny wariant języka, który został dostosowany do potrzeb nauczania szkolnego.

Kontynuując ten wątek, warto odnotować, że w kwestii **użytych środków językowych** podręcznik stara się promować działania komunikacyjne. Są wprowadzane pewne wzorce zachowań mownych potwierdzające realizację intencji w aktach mowy (etykieta językowa, np. zwrot grzecznościowy użyty w liście, formuła pisanego życzenia, wzorce replik stosowanych w zwyczajowych sytuacjach zawierania znajomości). Dołączony jest nawet wykaz emotikonów używanych w rosyjskiej korespondencji elektronicznej, wzorce pisania wiadomości SMS. Zabiegi te znacznie uwspółcześniają materiał, a podręcznik zyskuje na atrakcyjności. Deficytem są repliki reagujące, których opanowanie zbliżałoby ucznia do rzeczywistej komunikacji, rozumianej w aspekcie ról nadawczo-odbiorczych. Ponadto nie są propagowane konstrukcje właściwe rosyjskiej komunikacji mownej (zdania bezosobowe, tryb niedokonany w funkcji trybu dokonanego, transpozycje podmiotu i orzeczenia), choćby tylko w charakterze leksyki pasywnej, na przykład w tekstach słuchanych. W naturalnej komunikacji dialog w kontakcie mownym,

monolog w mówieniu, monolog w pisaniu są różnicowane z punktu widzenia doboru środków językowych i stosowanych strategii językowych. W omawianym podręczniku są one niestety oparte na podobnym wzorcu składniowym oraz uwzględniają tę samą leksykę. Tym samym wszystkie trzy obszary powielają ten sam model zachowania językowego. Z tego względu podręcznik nie propaguje komunikacji w takim kształcie, jak jest to proponowane w językoznawstwie zorientowanym komunikatywnie.

**Postulat interkulturowy**, zarówno w zakresie wprowadzanych tekstów, jak i środków językowych, jest realizowany dość schematycznie. Treści specyficzne jedynie dla kultury rosyjskiej lub znacząco różniące się od polskiej nie są w nim zbyt wyraźnie eksplikowane. Wyjątek stanowią fotografie kilku symboli stereotypowo kojarzonych z Rosją (Matrioszka, Plac Czerwony, Dziadek Mróz, samowar, zdjęcie koperty rosyjskiej), rosyjskie imiona i toponimy, sporadycznie patronimiki. Także sama Rosja jest przedstawiona jako monolit kulturowy i etniczny. Język rosyjski w podręczniku *Дуаноз* staje się instrumentem, za pomocą którego są transmitowane ogólne treści, które są wspólne dla tzw. typowego mieszkańca współczesnego świata. W takiej formie bardzo dobrze sprawdziłby się jako kod stosowany pomiędzy nierodowitymi użytkownikami języka. Jednak używany w kontakcie z przedstawicielem kultury rosyjskiej może ujawnić szereg deficytów komunikacyjnych, wynikających z niezrozumienia i nieznanomości realiów rosyjskich. Wyważony i pozbawiony kwestii dyskusyjnych sposób prezentacji materiału może być uznany za wartość omawianej pozycji. Przez innych może być oceniony jako specyficzny *politically correct*.

Jeśli chodzi o **kompozycję podręcznika**, to organizacja treści wprowadzanych w każdej jednostce lekcyjnej jest konsekwentna i powiela podobny wzorec. W każdym rozdziale znajdujemy wykaz trudności gramatycznych, fonetycznych, ortograficznych, które są realizowane w wybranym zakresie tematycznym (człowiek, szkoła, życie rodzinne i towarzyskie, zdrowie). Są one podporządkowane nadrzędnemu celowi, jakim jest komunikacja. Korzystanie z podręcznika ułatwiają piktogramy symbolizujące słuchanie, pracę projektową lub zadania maturalne o podwyższonym stopniu trudności. Ważne informacje z zakresu gramatyki są umieszczone w kolorowych tabelkach i również opatrzone odpowiednim piktogramem. Dodatkowo wiedzę systematyzuje *resume* gramatyczne zamieszczone na końcu książki, do którego uczeń jest odsyłany. Dzięki wprowadzonemu układowi podręcznika kroki dydaktyczne są jasno sprecyzowane.

Każde ćwiczenie jest opatrzone poleceniem w języku rosyjskim i polskim. Układ bilingwalny ma niewątpliwie zalety; utrwała modelowe zachowania mowne z możliwością skonfrontowania ich z językiem ojczystym. W aspekcie psychologicznym eliminuje u ucznia strach przed niezrozumieniem zadania. Rozdziały



rozpoczyna wykaz zagadnień, które będą przedmiotem nauczania, a kończy lekcja powtórzeniowa. Buduje to spójną koncepcję w zakresie wyznaczania celów i osiągniętych efektów kształcenia.

W zeszycie ćwiczeń po każdym rozdziale jest zamieszczony słowniczek rosyjsko-polski, który objaśnia wyrazy i zwroty przydatne do opanowania każdej jednostki tematycznej. Leksyka jest pogrupowana według przynależności gramatycznej, tematycznej oraz funkcyjnej. Taki podział początkowo może budzić wątpliwości, gdyż w niektórych przypadkach włączenie słowa do grupy tematycznej wyklucza jego klasyfikację gramatyczną (*носки, фотоаппарат* należą do grupy popularnych prezentów, jednak nie figurują wśród rzeczowników). Przyjęta koncepcja ma jednak swoje uzasadnienie. Priorytetem jest podział leksyki na obszary tematyczne, co ułatwia uczniowi działania komunikacyjne w obrębie poruszanych zagadnień. Leksyka, która nie poddaje się klasyfikacji w obszarze wybranego pola tematycznego, jest klasyfikowana zgodnie z przynależnością gramatyczną. Zasada ta jest konsekwentnie przestrzegana we wszystkich jednostkach lekcyjnych. Dlatego w toku korzystania z podręcznika można ją z powodzeniem zaakceptować.

Na osobne omówienie zasługuje fakt, że do słowniczka włączono połączenia wyrazowe, które są utrwalone w rosyjskim uzusie i stanowią różnicę w konfrontacji polsko-rosyjskiej. Znalazły się tam kolokacje werbo-nominalne (*вызвать врача на дом, смотреть телевизор, принять душ*), jednostki z odmienną w obu językach rekcją (*слушать (что?) музыку*). Uwzględnione zostały także połączenia czasownikowe, których usystematyzowanie jest istotne ze względu na różnice w uszczegółowieniu/uogólnieniu ich zakresu znaczeniowego w obu językach (*учить (что?) физику; учиться (где?) в техникуме; учиться (как?) хорошо*) i odpowiadający im polski czasownik *uczyć się* (*czego? gdzie? jak?*). Uwzględnianie tych połączeń w procesie nauczania języka obcego jest istotne ze względu na ich nierozzerwalność jako jednostek przekładu. Fakt, że pojawiają się one w słowniczku, pomaga użytkownikom podręcznika uniknąć transferu negatywnego w budowaniu wypowiedzi. Jest to nowoczesne podejście do nauczania i systematyzacji leksyki obcojęzycznej uwzględniające najnowsze poglądy językoznawcze.

Warto również przyrzeć się **organizacji materiału** w ramach zaproponowanych jednostek tematycznych. Nadrzędne są rozdziały. W ich obrębie są wyszczególnione, z reguły trzy, tematy precyzujące sekcje tematyczne. Te z kolei zawierają ćwiczenia, które koncentrują się na wiodącej trudności leksykalno-gramatycznej. Liczba ćwiczeń w poszczególnych sekcjach tematycznych nie jest równa. Na przykład rozdział *В школе* w sekcji *Одноклассники* proponuje dwadzieścia dwa zadania, *С понедельника по пятницу* – szesnaście zadań, a podtemat *Мир наших увлечений* zawiera piętnaście poleceń. Dla porównania rozdział *Наше здоровье* też dzieli się na trzy sekcje tematyczne, które zawierają odpowiednio

siedem, dziesięć i dziewięć ćwiczeń. Dodatkowo, na poszczególnych etapach realizacji materiału uczeń jest odsyłany do zeszytu ćwiczeń. Ze względu na liczbę zadań, ich typ, stopień trudności, a więc i ilość czasu potrzebną do ich wykonania, zaproponowany podział nie więc jest proporcjonalny. Niemniej, w koncepcji Autora można odnotować prawidłowość metodyczną. Sekcje tematyczne zawsze rozpoczynają się od percepcji audialnej. Po nich następują zadania na rozumienie, mówienie, a także pisanie, w których wyeksponowany jest nowy materiał leksykalny oraz trudność gramatyczna. Powtarzalność tego układu jest w miarę cykliczna w obrębie każdej sekcji tematycznej i względnie niezależna od ilości zadań w sekcji. Te minijednostki z reguły trenują wszystkie wymagane sprawności, mogą więc być podstawą do sporządzenia konspektu lekcji. Należy przy tym stwierdzić, że polecenia nie powielają tego samego schematu przy jednoczesnej dużej konsekwencji w organizacji materiału. Dobór i kolejność ćwiczeń pozwalają na płynne prowadzenie lekcji. Są to niewątpliwie atuty podręcznika *Диалог*. Reasumując, należy odnotować, że schemat zastosowany przez Autora w obrębie sekcji tematycznych może być wskazówką podczas planowania materiału w podziale na jednostki lekcyjne. Niemniej, wskazana jest gruntowna analiza treści podręcznika na etapie predydaktycznym. Nauczyciel może w tym względzie wspomóc się rozwiązaniami metodycznymi zamieszczonymi na stronie internetowej WSiP ([wsipnet.pl](http://wsipnet.pl)). Znajduje się tam szczegółowo opracowany przewodnik metodyczny do podręcznika. Składają się na niego: program nauczania, zaplanowany rozkład materiału, plan wynikowy oraz elektroniczna wersja książki dla nauczyciela. Nauczyciel ma więc do wyboru samodzielne podejście do pracy podręcznikiem lub zawierzenie opracowaniu metodycznemu. Ostateczna decyzja zależy od jego własnych preferencji.

*Диалог* wywiera bardzo dobre **wrażenie estetyczne**. Szata graficzna jest nowoczesna i przyciąga uwagę. Zawiera fotografie realnych postaci – przedstawicieli kultury rosyjskiej (Anton Czechow, Jurij Gagarin, Anna Kurnikowa) oraz anonimowe zdjęcia osób w różnych sytuacjach życiowych. Sporo jest fotografii młodzieży. Są atrakcyjne i współczesne. Ich odbiór jest jednoznacznie pozytywny. Potencjalny użytkownik *Dialogu* może się z nimi chętnie identyfikować. W podręczniku znalazły się również ryciny, obrazki humorystyczne. Liczba ilustracji jest spora. Jednak poprawnie korespondują one z przekazywanymi treściami, co łagodzi wrażenie „przeładowania”. Całość jednoznacznie sytuuje *Диалог* na liście pozycji, które promują model zachowania, życia i wyglądu charakterystyczny dla współczesnego mieszkańca nowoczesnego świata. Jeśli spojrzeć na ten aspekt w szerszej perspektywie, to moim zdaniem *Диалог* przyczynia się do eliminowania negatywnych stereotypów względem *rossików*, które wciąż jeszcze pojawiają się w polskiej sferze mentalnej i przestrzeni społecznej. Podręcznik jest pod wieloma względami pozycją nowoczesną, która zachęca jego potencjalnego użytkownika do poznawania języka rosyjskiego.